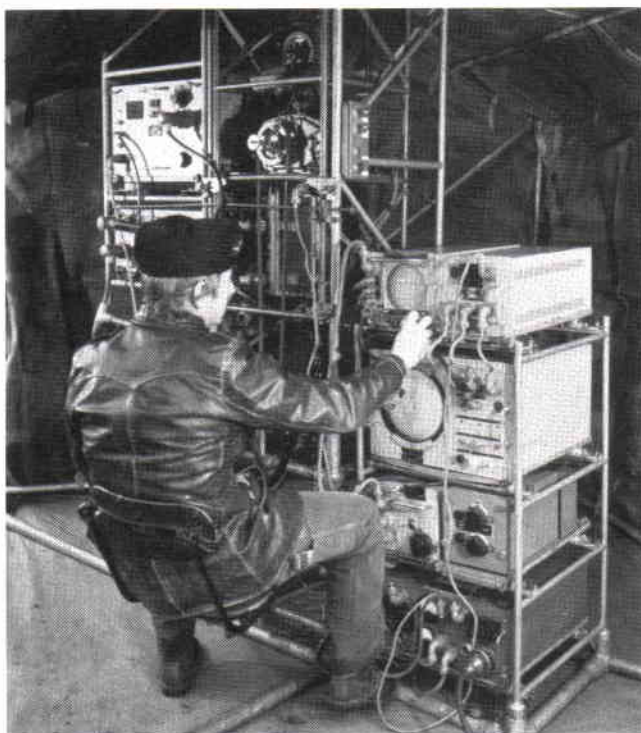

Kan äldre telemateriel vara av intresse i en värld, som alltmer styrs av framtidens teknik?

Ja, det anser i alla fall vi som arbetar inom Försvarets Historiska Telesamlingar – en sammanslutning som bildades 1984, med bland andra *Sven Evert Sörelius* som drivande kraft. FHT:s mål är att medverka i att ta vara på och vårda den äldre telemateriel, som inte kan tas om hand av muséer eller förband. Inte minst för utbildningen av nya teletekniker har den här verksamheten en stor och viktig uppgift. För att komma vidare med FHT behöver vi emellertid hjälp – kanske någon av TIFF's läsare är en av dem vi söker efter?

Text: *Örjan Eriksson*
FFV Elektro AB i Arboga

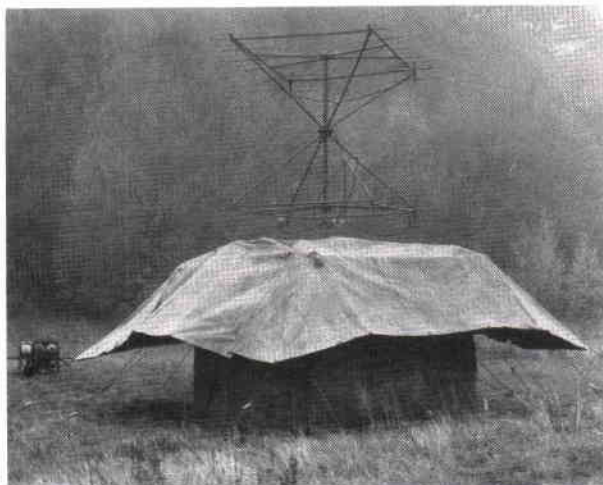
Övervakningen vid en ER 111 b år 1944.

□ Det är lätt att glömma bort den successiva och snabba teknikutveckling, som försvarets marktelemateriel genomgått sedan andra världskriget. Just nu skrotas ett flertal tunga system från 50- och 60-talet – snart har vi kanske glömt denna materiel.

Sven Evert Sörelius tidigare verksam på elektroniksidan hos FMV, insåg tidigt faran i att äldre materiel och dokumentation bara skrotades och försvann. (Se separat artikel) Genom hans förutseende insatser och ett gott samarbete med Flygvapenmuséet i Malmslätt har mycket intressant i materiellväg kunnat räddas. Problemet blev att muséets lokaler i Malmslätt omöjligt kunde rymma både flygplan och marktelemateriel.

Bildade FHT

För att rädda marktelearvet samlades så ett 30-tal entusiaster, både aktivt yrkesfolk och pensionärer, till ett möte i Arboga den 4 september 1984.

Embryot för svensk radar typ ER 111 b år 1944.

**Försvarets
Historiska
Telesamlingar**

Den trevliga och givande dagen resulterade i att en informell arbetsgrupp fick i uppdrag att köra igång verksamheten FHT. I arbetsgruppen ingick Bertil Lövdal, Axel Carlsson, Sven Evert Sörelius, Bengt Klaar och Örjan Eriksson.

□ *Sven Evert Sörelius* berättar, att han som chef för en anläggningssektion fick vara med om att ny materiel kom till, användes en tid och sedan plockades ner och ersattes av modernare utrustningar. Det här oroade honom, eftersom han tidigt började fundera över risken att "arvet skulle föspillras".

Först fanns det givetvis inga medel att tillgå för att ta tillvara den äldre materielen, men jag lyckades i alla fall få till stånd en bestämmelse, att all gammal materiel skulle anmälas och att man inte fick skrota utrustningar hur som helst, säger han.

– Det tog mig cirka tre år att få loss 50 000 kronor som startkapital för bevarandet av utgången materiel. Då hade jag övertygat förvaltningen om att vi måste tänka på de unga blivande teleteknikerna, som behövde ha tillgång till åskådningmaterial, för att kunna få ett begrepp om teknikutvecklingen, så pengarna togs ut i form av "studiemedel".

Grundplåt till muséet

Sven Evert Sörelius förvaltare de första 50 000 kronorna väl. Bland annat såg han till att det skrevs om projektet

Sparidén föddes för 25 år sedan!

För min del började kampen att bevara äldre marktelemateriel redan för 25 år sedan. "Det här låter intressant!", sa dåvarande ordförande i Flygförvaltningens företagsnämnd, *General Greger Falk*, när jag berättade om mina idéer. Det resulterade i att jag också fick ta hand om projektet, precis som det brukar bli när man kommer med ett förslag, säger Sven Evert Sörelius, numera pensionär, men med långvarig och känd erfarenhet från bland annat elektronikområdet hos FMV.

i olika publikationer – allt för att väcka fler intressenter.

Jag engagerade författare, som skrev om olika system, bastjänster, strilsystem med mera. Sedan fick jag också tag på både aktiva och pensionerade "marktelemänniskor", som på olika sätt hjälpte till att föra verksamheten vidare, berättar han.

Så småningom byggdes ett anslag upp för inköp och förvaltning av materiel. Nu fanns det hela 450 000 kronor att använda för ändamålet, även om cirka 200 000 kronor gick åt till personalkostnader.

Men det var inte bara anslaget som växte, utan också själva idén. Det som från början bara gällde marktelemateriel, började handla om övrig

materiel också, flygplan och liknande. Ur de här 450 000 kronorna fick faktiskt Flygvapenmuséet i Malmslätt sin "grundplåt", förklarar Sven Evert Sörelius. Eftersom idén var hans från början, föll det sig naturligt, att han också fick ta hand om bevarandet av övrig materiel. Det finns mycket att berätta – inte minst om försöken att "rädda gamla flygplan till eftervärlden" – men nu var det ju marktelesidan det skulle handla om.

Därför nöjer vi oss med den här bakgrunden till det som idag är FHT. Försvarets Historiska Telesamlingar. Att Sven Evert Sörelius är en av de drivande krafterna i den föreningen, behöver vi väl knappast tala om vid det här laget? ■

← Tillsammans drog vi upp riktlinjerna för FHT:s arbete. Vi enades bland annat om att telemateriel måste ses i vid bemärkelse, där dokumentationen är viktigare än apparaterna. Vi kommer givetvis aldrig att kunna spara ett exemplar av varje utrustning.

Vad hände sedan?

I Arboga har vi fått fram ett bra förrådsutrymme på 200 kvadratmeter med tillhörande verkstadslokal. Vi har transporterat upp marktelematerielen från Flygvapenmuséet och börjat så smått med restaureringen.

Som exempel på materiel vi nu har i förrådet kan nämnas radarstationerna PJ21, PS41 och ER III samt radiostationerna TMR VIII och IX, KPL med mera.

Fortsättning följer...

Den tidigare nämnda arbetsgruppen har arbetat fram följande organisation för FHT:s kommande verksamhet:

- En styrgrupp under Börje Robertsons ledning.
- En materielurvalsgrupp under Lennart Kjelldorffs ledning.
- En förråds- och reparationsverksamhet i Arboga med Nils Åkerblom i spetsen.
- Regionala grupper i norra, mellersta och södra Sverige.

Behöver hjälp

Ett huvudmål för FHT är att ur såväl operativ som teknisk synvinkel, doku-

mentera marktelesystem inom armén, marinen, flygvapnet och gemensamt samband.

Här behöver vi hjälp från alla goda krafter, såväl taktiker som tekniker. Till att börja med har vi behov av att förteckna vilka system och funktioner som verksamheten ska systematiseras mot. Jag är därför mycket tacksam att få in förslag till hur systematiseringen ska göras. Bidrag kan sändas till Örjan Eriksson, FFV Elektronik AB, 351 80 Växjö och gärna före semestern.

Finns det materiel, som behöver tas om hand omgående så kontakta Nils Åkerblom 0589/161 00 eller Ingvar Lagerstedt 0589/815 53.

Det här är ett första upprop för att få igång FHT:s verksamhet på allvar. Det ska bli spännande att se vilket gensvar vi får! ■

□ *Börje Robertsson* menar, att den materiel, som nu tas tillvara av Försvarets Historiska Telesamlingar, FHT, utgör själva plattformen för den fortsatta teletekniska utvecklingen.

– Se bara på den ER III b, som Rune Erlandsson arbetat med i vinter och som nu står upprättad i Arboga! En variant av denna radarstation kom under andra världskriget att spela en avgörande roll för luftförsvaret av England, säger han och fortsätter:

– Till Sverige och flygvapnet inköptes stationen sommaren 1944. Den fortsatta anskaffningen under början av 50-talet kom att utgöras av radarstationen PJ21, också den i FHT:s ägo. Vi gick successivt in i den period i flygvapnet, som kom att benämnas Stril 50.

Från telegrafi till telefoni

– På kommunikationsområdet anskaffades transportabla radiostationer, TMR, avsedda för kommunikation mellan flygbaser/markstationer och flygplan. Till en början med hjälp av skickliga telegrafister/flygsignalister, som väl behärskade etermediet med sina morsesignaler.

– Utvecklingen av våra flygplan krävde att föraren själv skulle med telefoni kunna kommunicera med markstationen. Det ledde fram till att särskilda radiostationer för telefoni, UK, togs fram, bl a typ FMR5.

Fortsatt utveckling

Kravet på en snabbare trafikledning i samband med start och landning samt behovet av att kunna lämna pejlvärden för anflygning mot landningsbas eller för lägesbestämning, födde ett särskilt pejlsystem. Det bestod av den

Ett förråd som väcker minnen

Text: *Britt Blom* FFV Aerotech i Arboga

Den tekniska utvecklingen sker i expressfart. Den materiel, som jag själv blev grundutbildad på under 50-talet, är redan alster i våra museala samlingar. Jag upplever starkt värdet av att vi räddar materiel och material från den tid som flytt, säger Börje Robertsson, chef för Sambandsavdelningen i försvarsstaben och ordförande i FHT:s styrgrupp.

manuella pejlen FMRP6, fast markradiopejl typ 6.

Samma pejl installerades i ett SCANIACHASSI och kompletterades med UK-stationer, vindmätare, glaskupol och anslutning till telefonväxel vid flygbas. Ett embryo till dagens kommandocentral vid flygbas hade skapats och gick under benämningen KPL-buss. (KPL = kommandoplatz)

Radionätet LOPRA

– För närvarande är vi genom flygstabens försorg på väg att dokumentera luftoperativa radionätet, LOPRA, i form av såväl materiel och bild som text. Nätet läggs ner den 1 juli i år och när också denna era går ur tiden, räknar FHT med att få ta över bland annat en betjäningsplats för telegrafisten, med allt vad därtill hör i form av mottagare, telegraferingsnyckel, frekvenstabeller och trafikhandlingar i övrigt, säger Börje Robertsson.

Nils Åkerblom

Rune Erlandsson

Nils Åkerblom, som tillsammans med *Rune Erlandsson* svarar för förrådsverksamheten i Arboga, fortsätter berättandet:

– I FHT:s ägo finns såväl en komplett TMR VIII som en komplett TMR IX, båda innehållande KV- och UK-stationer, stegmast och motviktsnät.

– Också en KPL-buss finns att beskåda i FHT:s förråd i Arboga, säger Nils Åkerblom.

Vidare finns arméradiomateriel samt diverse äldre telemätinstrument med ett förflutet vid FOA och Sjökrigsskolan. ■